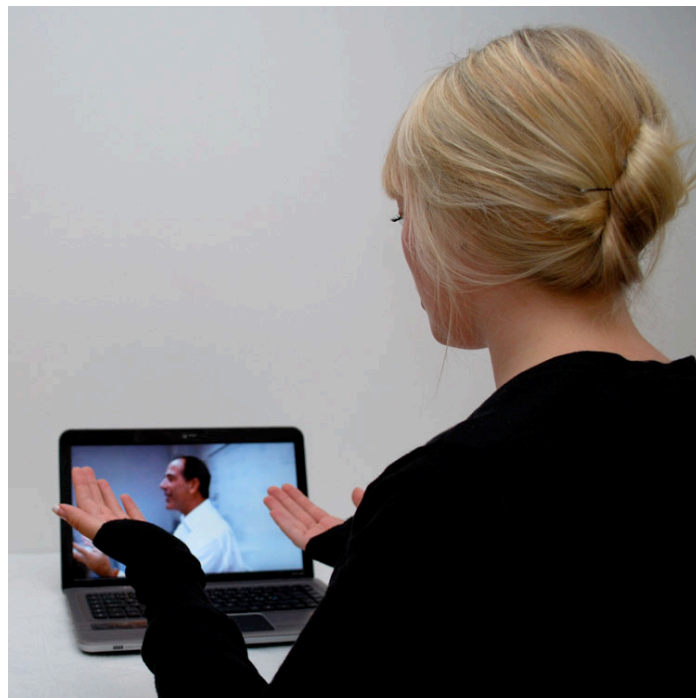

Bilder av lärare

En kvalitativ undersökning av lärargestaltningar i
serien Klass 9A

Frida Johansson

Konstfack, Institutionen för bildpedagogik
Läroutbildning, inriktning Medier och lärande, VT 2011
Examensarbete, skriftlig del 15 hp
Handledare: Thomas Koppfeldt, Ann-Cathrine Andersson
Opponent: Birgitta Håkansson
Datum för examination: 2011-05-23

Abstrakt

Jag intresserar mig i stort för berättande av olika slag och vems berättande som får ta plats. En del berättelser omvärderar vår förståelse av världen, medan andra förstärker den förståelse och ordning som redan finns. Mediers bilder spelar en roll då de kan ses som förebilder som vi förhåller oss till när vi skapar våra åsikter och värderingar. I mitt examensarbete har jag undersökt serien *Klass 9A* som har visats på *SVT* under våren. Syftet med undersökningen är att få en fördjupad förståelse för vilka bilder av lärare som visas i media. Jag undersöker hur lärare berättas och medieras i *Klass 9A* och hur mediet formulerar bilden av lärare. Genom bilder och berättelser skapas normer om hur lärare kan vara men också hur de inte kan vara.

För att undersöka detta analyserade jag två avsnitt ur serien med hjälp av teorier om berättande, dramaturgi, diskurs och dikotomier. Med hjälp av teorierna tolkade jag min analys för att kunna besvara min frågeställning. Analysen gjorde mig uppmärksam på hur det talas om personerna i serien och att det görs en uppdelning mellan lärare och pedagoger. Denna uppdelning visar hur man som lärare ska göra, vad som är rätt och fel. Min undersökning visade också att serien *Klass 9A* är en berättelse, vinklad för att bli spännande tv och inte så mycket en dokumentation av verkliga lärare. Serien visar snarare karaktärer än individer.

I undersökningen arbetar jag med det så kallade dubbla perspektivet. Då utbildningen är tvärvetenskaplig undersöker jag genom ett gestaltande arbete som har pågått parallellt och i samspel med uppsatsskrivandet. I mitt gestaltande arbete undersökte jag samma frågeställning som i uppsatsen. Med olika metoder närmade jag mig serien. Det resulterade i en film där man ser mig imitera och efterlikna lärarna och pedagogerna i *Klass 9A* samtidigt som man hör ljudet ifrån serien. Det var ett undersökande av gester, miner och tal där jag använde mig av mig själv i bearbetningen. Gestaltningen interagerar med uppsatsen på det sättet att de tankar och idéer som gestaltningen väckte har berikat den skriftliga uppsatsdelen och tvärtom.

Keywords: sociokultur, diskurs, norm, dramaturgi, narration, tv-serie, karaktär, motsatspar, lärare, pedagog, klass 9A, medier, mediering, Candice Breitz, film, fiktion, dokumentär

Innehållsförteckning

Abstrakt	2
1. Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte.....	5
1.3 Frågeställning	5
1.4 Urval och avgränsning.....	5
1.5 Empiri	6
1.6 Metod.....	6
2. Teori och tolkningsram	9
2.1 Sociokulturellt synsätt	9
2.2 Candice Breitz – <i>Becoming</i>	9
2.3 Berättande.....	10
2.4 Dramaturgi.....	10
2.5 Motsatspar	11
2.6 Normer och andras berättelser.....	11
2.7 Diskurs.....	12
2.8 Tidigare forskning	12
3. Bearbetning och analys	14
3.1 Bilder av lärare	15
3.2 Avsnitt 1: Malin.....	15
3.3 Avsnitt 1: Johnny.....	16
3.4 Avsnitt 1: Therése.....	18
3.5 Avsnitt 8: Malin.....	18
3.6 Avsnitt 8: Johnny.....	19
3.7 Avsnitt 8: Therése.....	20
3.8 Bilder av pedagoger.....	20

3.9 Avsnitt 1: Pedagogerna.....	20
3.10 Avsnitt 8: Pedagogerna.....	21
3.11 Karaktärer eller individer?.....	22
3.12 Fiktio n eller verklighet – berättelsen <i>Klass 9A</i>	22
3.13 Filmningen, vinklar och perspektiv	24
4. Tolkning och resultat.....	25
4.1 Karaktärer, inte individer.....	25
4.2 Normen, pedagogen.....	25
4.3 Becoming Klass 9A	26
5. Slutdiskussion.....	29
6. Källförteckning	30
6.1 Tryckta källor	30
6.2 Internetkällor	30
6.3 Intervjuer	31
6.4 TV/Film	31

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Jag har allt mer börjat fundera på hur skolan och främst lärare gestaltas i media. De flesta av oss har på något sätt erfarenheter ifrån skolan och lärare. Men är det dagens elevers bilder av lärare som syns i media eller är det gamla bilder av lärare som åter reproduceras av vuxna med förlegade synvinklar? Min relation till skolan är delvis som elev och som student, men även som barn till lärare och som blivande konst- och medialärare. Om ett år tar jag min lärarexamen och det är därför intressant att undersöka hur föreställningar om den kommande yrkesrollen ser ut. De medierade bilderna av lärare deltar i konstruerandet av synen på lärare och lärarrollen. Jag började leta efter olika filmer, serier och reklam där lärare skildras och fastnade då för serien *Klass 9A*.

Den första omgången av *Klass 9A* sändes våren 2008 och fick stor medial uppmärksamhet. Årets säsong skiljer sig ifrån den tidigare då lärare på skolan byttes ut mot inkallade pedagoger. Nu ska istället tre av pedagogerna; Gunilla Hammar Säfström, Stavros Louca och Thomas Holmqvist komma till *Klass 9A* på Mikaelsskolan i Örebro, för att coacha de ordinarie lärarna. Målet i serien är att alla elever i klassen ska gå ut grundskolan med behörighet till gymnasiet.¹ Dramatiken byggs upp direkt i första avsnittet då man hör en berättarröst säga:

”Den svenska skolan står inför ett stort problem, allt fler lärare klarar inte av sitt tunga ofta ensamma arbete. Dom lyckas inte få eleverna att uppnå sina mål. Dom flesta är överens om att något måste göras, nu. Annars riskerar skolsystemet att haverera.”²

1.2 Syfte

Syftet med undersökningen är att få en fördjupad förståelse för vilka bilder av lärare som visas i media. Som blivande mediepedagog är det intressant att titta på bilder som visas i media och hur de tillsammans med oss konstruerar vår syn på tillvaron, i detta fall lärare.

1.3 Frågeställning

Vilka bilder av lärare presenteras i serien *Klass 9A*? Hur tar de sig uttryck?

1.4 Urval och avgränsning

Undersökningen började under rubriken *Bilder av lärare* och alla gestaltningar i rörlig bild av lärare som kunde hittas i svensk media söktes, alltifrån filmer och dokumentärer till reklam. Undersökningen kom att avgränsas till serien *Klass 9A*, som nu i vår visats på SVT. Därmed

¹ <http://svt.se/2.135473/1.2055909/sasongsinformation> 2011-03-18 11:22

² SVT1, *Klass9A*, avsnitt 1, 31 januari 2011.

uteslöts andra serier och filmer i undersökningen. Skälet till att välja *Klass 9A*, som undersökningsmaterial, baseras främst på att det är en nyproducerad serie som tar upp problematiken med läraryrket. Eftersom det är en serie som ses av en stor del av befolkningen ger det den extra relevans till undersökandet av konstruerande av lärarbilder.³ Det har blivit en omdiskuterad och uppmärksammas serie, alltifrån i *Rapport*⁴ och *Debatt*⁵ till artiklar i dagstidningar och i de båda lärarförbundens medlemstidningar⁶.

Då materialet var stort gjorde jag begränsningen att närmare studera avsnitt ett och åtta, det första och det sista, eftersom det är mellan berättelsens början och slut förändringarna är störst och syns tydligast. I berättelsens början, enligt den dramatiska kurvan, presenteras var, när, och med vilka berättelsen kommer att äger rum. Den ger en förning om vad berättelsen kommer att innehålla. Medan i slutet kan vi se följderna av det som hänt vid konfliktlösningen, dess konsekvenser.⁷

1.5 Empiri

Valet blev att göra en kvalitativ undersökning av bilder av lärare. Med stöd utifrån intervjuer med lärarstudenter, lärare och producenten för serien undersöktes och bearbetades delar ur serien *Klass 9A*. Det kan ses som en ganska snäv undersökning, men med en sociokulturell ingång ses alla texter och bilder som delaktiga i förmedlandet av bilder av samhället och ingen kan bestämma vilka som är mer sanna än andra. Alla bilder är viktiga och delaktiga när vi konstruerar vår syn på världen.⁸

1.6 Metod

Arbetet har gått parallellt och växelvis mellan att skriva uppsats och att arbeta med så kallad gestaltning i undersökandet för examensarbetet. Undersökningens process dokumenterades löpande under arbetets gång genom en blogg⁹. Bloggen var till hjälp för att få syn på tankar och handlingar, få distans till processen. Bloggen kan sägas vara ett EMS (external memory system), ett medierat redskap, som man pratar om inom socialkulturell teori, som hjälper en

³ ”Att nyheterna ökar och att program som *Klass 9A* lockar nära en miljon tittare är jätteviktigt eftersom vår uppgift är att informera” Eva Hamilton, http://www.svd.se/naringsliv/eva-hamiltons-tittarsucce_5941005.svd 2011-04-14 13:52

⁴ Inslag på SVT Rapport <http://playrapport.se/#/video/2319711> och http://svtplay.se/v/2304985/coacher_ska_hjalpa_lararna_i_nya_klass_9a 2011-04-11 20:14

⁵ Debatt SVT del5 av 18, sändes 17 februari http://svtplay.se/v/2330435/debatt/del_5_av_18?cb,a1364145,1,f,-1/pb,a1364142,1,f,-1/pl,v,,2323305/sb,p104688,3,f,-1 2011-04-11 20:26

⁶ Lärarnas riksförbund och Lärarförbundet.

⁷ <http://www.filmomediepedagogik.se/wp-content/uploads/2010/04/filmkompendium.pdf> 2011-04-13 16:08

⁸ Lindgren, Simon (2009) *Populärkultur: teorier, metoder och analyser*, Malmö: Liber. Sid 54

⁹ <http://bilderavlarare.blogspot.com/>

att minnas. Man talar om att människan lyfter ut minnen från sig själv om hon kan. Medierande verktyg hjälper oss att nå bortom våra biologiska förutsättningar.¹⁰

Undersökningens första del bestod av en insamlingsfas av material i form av filmer, serier, reklam och dokumentärer där lärare på olika sätt representeras. Efter det gjordes valet att avgränsa undersökningen till serien *Klass 9A*. Serien undersöktes sedan genom redigering och klippning i avsnitten och genom intervjuer med informanter. Samtidigt läste jag litteratur och teorier för att få syn på det visuella materialet på nya sätt.

I en första närmare granskning av serien klipptes de delar där lärare visas fram, medan andra scener som till exempel elevintervjuer och miljöbilder i serien klipptes bort för att fokus skulle falla på just lärarna. Med hjälp av det tillgängliga filmmaterialet försökte jag klippa fram en ny berättelse, en annan vinkel och en helt ny historia. Men upptäckte att det var nästintill omöjligt, då materialet redan var så redigerat och vinklat i sig. Genom detta blev det dock viktigt att se vad alla, även eleverna sa om just lärarna och pedagogerna, om och hur det skiljde sig åt.

Man lär sig av och med varandra, inte i sin ensamhet. Därför använde jag informanter för att få stöd och nya vinklar på hur man kan se på serien. Informanterna bestod av två olika grupper; en lärargrupp bestående av två lärare från en skola i Stockholm och en lärarstudentgrupp från Konstfack på fyra personer. Informanterna kommer i uppsatsen att vara anonyma och särskiljas med en bokstav istället för sitt namn. Intervjuer med informanter gjordes då det insamlade materialet diskuterades genom så kallad bildelicitering.¹¹ Bildelicitering innebär att man under intervju tittar på och samtalar kring bilder. I mitt fall fungerade bilderna som en hjälp för att komma igång i samtalen och komma åt reflektioner som annars inte skulle vara möjliga. Tillfälle gavs även att intervjua producenten för *Klass 9A*, Mats Hansson. Jag hade en förhoppning om att få kontakt med skolminister Jan Björklund. Men då han var fullbokad hela våren var det inte möjligt att få till varken en intervju eller mejlutbyte av frågor.

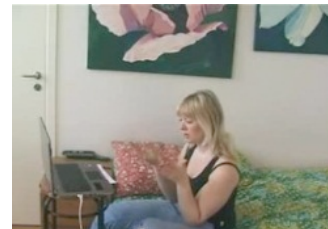
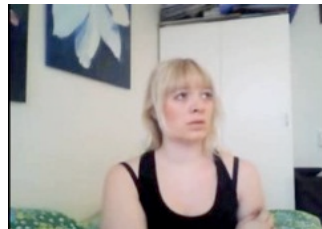
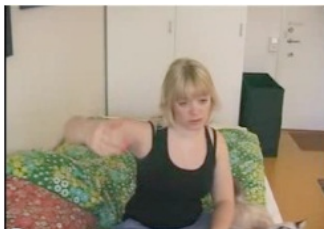
I bearbetningen av materialet tittade jag ytterligare på serien och försökte att ha blicken inställd på de utvalda teorierna. Jag gjorde tabeller på avsnitt ett och åtta där kamerans rörelse, ljus, ljud, tal och dialoger, perspektiv, bildutsnitt, eventuell text, vem som syntes i bild och

¹⁰ Säljö, Roger (2005) *Lärande och kulturella redskap*, Falun: Norstedts Akademiska Förlag.

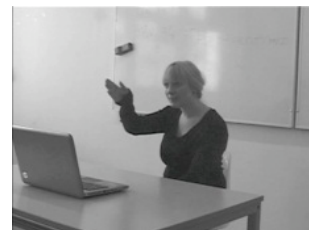
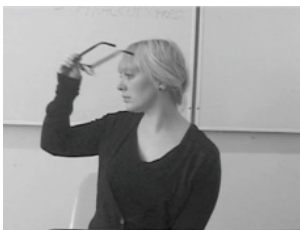
¹¹ Rose, Gillian (2001/2007) *Visual Methodologies. Second Edition*. London: Sage Publications. sid 240

hur. Vad berättarrösten, elever, rektor, lärare och pedagoger sa om lärare och pedagoger antecknades. Sedan jämfördes de olikheter som framkommit i de två avsnitten. Men också skillnaderna mellan lärarna och pedagogerna för att tydligare få syn på om uppdelningen verkligen gjordes och hur den i så fall skapades.

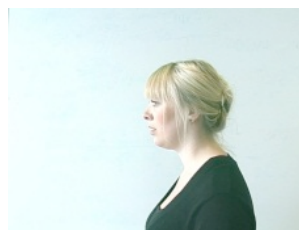
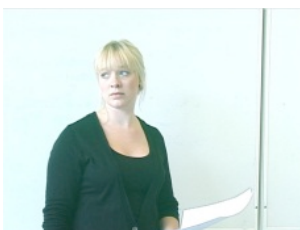
I undersökande av serien arbetade jag även med en parafra på Candice Breitz arbete *Becoming*, se 2.2. Genom ett slags bearbetande av serien och dess karaktärer härmade jag rörelser och miner medan jag tittade på serien och spelade in mig på film. Detta genomfördes vid tre tillfällen. Det första hemma framför datorn, det andra i ett klassrum framför datorn och det tredje i ett klassrum men då utan dator framför mig och istället med intentionen att använda samma vinklar och perspektiv som i serien.

Försök nr 1

Försök nr2

Försök nr 3

2. Teori och tolkningsram

2.1 Sociokulturellt synsätt

Uppsatsen har en socialkulturell ingångssyn med tanken om att människan konstruerar världen med hjälp av andra, att man finns i relation till att någon annan ser en och man lär sig genom varandra samt konstruerar världen tillsammans.

Simon Lindgren, professor i sociologi, skriver om socialkonstruktionism och att vår kunskap och våra världsbilder inte är direkta avbilder av verkligheten. De är produkter av hur vi kategoriserar världen. Och dessa kategorier och världsbilder återspeglas i texter, texter som är en del i formandet av kategorierna.¹² Hur vi uppfattar världen skapas och upprätthålls även i mötet med varandra. Genom sociala handlingar blir en del normer medan andra blir otänkbara, hur vi kan tänka och agera konstrueras tillsammans.¹³

Roger Säljö, professor i pedagogik och pedagogisk psykolog, använder istället begreppet sociokultur. Genom att skapa fysiska och språkliga redskap kan vi föra vidare kunskaper och färdigheter till varandra, de blir medierade. Till exempel samtal är uttryck för mediering, människor är medierande resurser för varandra i interaktion.¹⁴ Bilder och andra visuella redskap är också medierande och har betydelse för lärande.¹⁵

2.2 Candice Breitz – *Becoming*

I verket *Becoming* efterliknar konstnären Candice Breitz sju olika skådespelerskor i roller ur kända, romantiska Hollywoodfilmer. Iklädd en vit skjorta och mörka byxor i ett vitt rum ser vi hur hon härmar deras rörelser, gester och miner parallellt på svartvit film samtidigt som vi ser klippen ur originalfilmerna. Ljudet ifrån originalet är det som hörs och som sammanlänkar bilderna.¹⁶

Breitz arbetar i verket *Becoming*, ”att bli”, med populärkulturens inflytanden, västerländska kvinnors språk och identitet. Det handlar om hur bilden av kvinnan medieras till oss genom de romantiska filmerna från Hollywood. Filmerna sprids och ses över hela världen vilket deltar i konstruerandet av förhållningssätt och ideal.¹⁷ På liknande sätt deltar serien *Klass 9A* i konstruerandet av synen på lärare. Genom att själv härma och använda gester och miner så

¹² Lindgren, Simon (2009) Sid 54

¹³ Ibid. Sid 55

¹⁴ Säljö, Roger (2005) Sid 37

¹⁵ Ibid. Sid 160-161

¹⁶ <http://www.candicebreitz.net/> 2011-04-11 15:10

¹⁷ Catrin Lundqvist, Moderna museet, <http://www.modernamuseet.se/sv/Stockholm/Gamla-utställningar/2004/Den-1a-pa-Moderna-Candice-Breitz/> 2011-04-12 10:01

som Breitz gör kan man synliggöra dessa konstruerade bilder, likt en fysisk bearbetning och analys.

2.3 Berättande

Berättande, eller narration, kan förstås som en förklaringsform, ett sätt att organisera och kategorisera.¹⁸ En skillnad kan göras mellan berättelser av dokumentär art och fiktiva berättelser. Men som filosofen Paul Ricoeur sagt ”Det finns fiktion i all historia, på samma sätt som det alltid finns ett slags sanning i fiktionen.”¹⁹ Litteraturvetaren och kritikern Stefan Jonsson skriver att de berättelser som har störst inflytande på oss är de vi blandar ihop med verkligheten.²⁰

2.4 Dramaturgi

Dramaturgi är och betyder läran om dramas ordning. Den utgörs av teorier om hur handlingen i berättelser kan byggas upp, i detta fall tv-seriens handling. De dramaturgiska begreppen som här presenteras kommer genom uppsatsen att vara mina huvudverktyg för att undersöka *Klass 9A*.

Berättelser börjar med ett anslag, vilket lägger grunden för vilken konflikt det handlar om. Det kan även ge en föraning, förebåda, hur konflikten kan lösas.²¹ Dramatiska berättelser fungerar endast då de har en konstant framåtriktad utveckling. Det ska vara tydligt var huvudkaraktären är och vart den är på väg.²² Anslaget följs av en odramatisk presentation av miljö och personer. Berättelsens struktur kan vidare delas in i fördjupning, konfliktupptrappning, konfliktlösning och avtoning.²³ Konfliktlösningen är då berättelsen slutar. Antingen blir konflikten löst eller så går det riktigt illa. Slutet på berättelsen kan vara öppet, det vill säga att berättelsen är slut men har ändå en fortsättning som tittarna själva får tänka ut. Avtoningens funktion är att skapa en mjuk avrundning på berättelsen. Förutom att eventuella frågetecken rätas ut eller att en slutpoäng görs ska inget nytt hända i avtoningen.²⁴

Det är karaktärerna som driver berättelsens handling framåt.²⁵ Några av de karaktärer som kan finnas i en berättelse är protagonisten (huvudkaraktären) och antagonisterna (motståndarna). I början av berättelsen är protagonisten i underläge med sämre förutsättningar än

¹⁸ Koppfeldt, Thomas (1999) ”Narrativiteten-individen, skolan och samhället”, i *Bild i skolan* 3/1999. Sid 26

¹⁹ Kristensson Ugglå, Bengt (1994) *Kommunikation på bristningsgränsen*, Stockholm: Symposion. Sid 422

²⁰ Jonsson, Stefan (1993) *De andra*, Stockholm: Norstedts förlag. Sid 42

²¹ Breum, Trine (1996) *Berätta och förför med film*, Stockholm: Alfabetabokförlag AB. Sid 58

²² Ibid. Sid 55

²³ Ibid. Sid 56-57

²⁴ Ibid. Sid 65-66

²⁵ <http://www.filmomediepedagogik.se/wp-content/uploads/2010/04/filmkompendium.pdf> 2011-04-13 16:08

antagonisten.²⁶ Genom att sätta protagonisten i underlägsen position kan man få tittarna att känna medkänsla och oro.²⁷ Protagonisten är den som genomgår störst förändring och utveckling för att berättelsens konflikt skall lösas.²⁸ Det brukar även finnas en tredje kraft, hjälparen, som får huvudkaraktären att utvecklas så att en upplösning kan nås.²⁹ En annan karaktär är likaren eller normen, en helt vanlig människa, som tittarna kan känna igen sig i och relatera de andra karaktärerna till.³⁰

2.5 Motsatspar

Vladimir Propp, rysk litteraturvetare, talade om motsatspar i berättelser, som till exempel hjälpare och motståndare. I berättelser positioneras man i olika kategorier.³¹ I berättelser kan de som visas framställas som tydliga karaktärer för att vi som betraktare lättare ska förstå dem. Genom att låta betraktaren få reda på karaktärens bakgrund byggs en trovärdighet upp, vi förstår hur den fungerar, vad som driver den, hur den reagerar och handlar. På detta sätt kan man skilja de onda från de goda.

2.6 Normer och andras berättelser

I boken *De andra* tar Stefan Jonsson upp konsekvenser av berättande. Genom berättande delar berättaren in världen på ett särskilt sätt och gör på så vis gränser för hur verkligheten kan se ut.³² En del berättelser upprättar ordning i världen medan andra förstärker den ordning som redan finns, grundade på förutfattade eller befintliga normer. För att förstå sig själv i världen skiljer man på sig själv och andra i berättelser. Detta är både på gott och ont, då man genom berättelser konstruerar gränser och någon hamnar på andra sidan gränsen och det skapas hierarkier.³³ I de fall då andras berättelser delar in en i kategorier man inte känner sig bekväm i handlar det om att tvingas in i andras berättelser, och där spela rollen av den onda.³⁴ Men för att detta ska bli möjligt skriver Jonsson att normerna måste förvandlas till berättelser som verkar naturliga och förnuftiga.³⁵ En normativ diskurs kan bara fungera om den har blivit en berättelse som gör anspråk på hur verkligheten ska vara.³⁶

²⁶ <http://www.filmomediepedagogik.se/wp-content/uploads/2010/04/filmkompendium.pdf> 2011-04-13 16:08

²⁷ Breum, Trine (1996) Sid 57

²⁸ Ibid. Sid 46-47

²⁹ <http://www.filmomediepedagogik.se/wp-content/uploads/2010/04/filmkompendium.pdf> 2011-04-13 16:08

³⁰ Breum, Trine (1996) Sid 51

³¹ Jonsson, Stefan (1993) Sid 46

³² Ibid. Sid 26

³³ Ibid. Sid 35

³⁴ Ibid. Sid 46

³⁵ Ibid. Sid 41

³⁶ Ibid. Sid 42

2.7 Diskurs

Diskurs kan förklaras vara våra föreställningar, rådande och styrande betydelsemönster.³⁷ Hur vi pratar om något är med och formar våra föreställningar samtidigt som våra föreställningar är med och formar hur vi pratar. Diskurser är alltså knutna till plats och tid. Genom att se detta får vi möjlighet att befästa eller förändra de rådande diskurser som finns. Allt är hela tiden i rörelse och vad som är ”normalt” förändras. Berättelser lär oss hur vi ska agera, de fungerar som referenspunkter för vad som är normalt.³⁸ Genom ett diskursperspektiv kan vi få hjälp att förstå varför vissa saker är lättare att säga och göra än andra. Detta perspektiv undersöker inte bara meningar, utan sätter in dem i en kontext, undersöker institutioner där de upprätthålls.³⁹

2.8 Tidigare forskning

För att sätta sig in i och få överblick på ämnet är det viktigt att undersöka tidigare forskning. Bland annat tre C- uppsatser och en skönlitterär bok har tagit upp liknande frågor om bilder av lärare:

- Liselotte Karlsson (2010) *Bilder av lärare -En kvalitativ studie av lärargestaltningar i svenska tv-serier för barn och unga* C-uppsats Lärarutbildningen, Malmö högskola.
- Karolina Samuelsson och Camilla Kihlberg (2007) *Bilden av läraren - en jämförande studie kring illustrationer av lärare i svenska och brittiska bilderböcker* C-uppsats Lärarutbildningen, Södertörns högskola.
- Sven Berg, Robin Nyman (2010) *En idealisk lärarroll -En didaktisk jämförande analys mellan lärarrollens representation i film och facklig tidskrift under åren 1944, 1968, 1995 och 2006* C-uppsats Historia, Linnéuniversitetet.
- Gudrun Fagerström(2005), *Förebild eller nidbild? Läraren i svensk barn- och ungdomslitteratur* Symposium, Stockholm/Stehag.

Även uppsatser specifikt om *Klass 9A* har tidigare skrivits, men då om seriens första säsong:

- Petra Mattisson, Marie Ribbing (2009) *Lärarrollen spelar roll! En analys av Sveriges främsta lärare i TV-serien Klass 9A* Lärarutbildningen, Kristianstad Högskola.
- Larisa König (2009) *Lärarnas gestaltning i TV-serien Klass 9A* Lärarutbildningen, skolutveckling och ledarskap, Malmö Högskola.

³⁷ Lindgren, Simon (2009) Sid 124

³⁸ Ibid. Sid 97

³⁹ Ibid. Sid 132

Att andra tidigare undersökt lärargestaltningar på olika sätt är intressant. Petra Mattisson och Marie Ribbing, som undersökt första säsongen av *Klass 9A* genom att jämföra pedagogerna som visas med pedagogisk forskning, skriver i sin resultatdiskussion:

Klass 9A visas i korta sekvenser som framhäver pedagogerna som om att de kan lösa alla problem som finns och få alla elever att bli motiverade och nå höga resultat. Vid en närmare granskning framkommer brister i hur pedagogerna har framställts. Tittaren får ingen helhetsbild av vad läraryrket egentligen innebär då pedagogerna framställs göra underverk med eleverna bara genom att skapa enkla prov, argumentera för att alla kan och uttala positiva förstärkningsord när eleven svarar.⁴⁰

Även om andra tidigare undersökt bilder av lärare och serien *Klass 9A* skiljer sig min undersökning sig dels i teorier, dels i att jag undersöker andra säsongen av serien, men framförallt för att jag använder mig av det dubbla perspektivet, jag undersöker både genom skrivande och gestaltande.

⁴⁰ Mattisson Petra, Ribbing Marie (2009) *Lärarrollen spelar roll! En analys av Sveriges främsta lärare i TV-serien Klass 9A* Lärarutbildningen, Kristianstad Högskola. Sid 38

3. Bearbetning och analys

Klipp ur TV-serien *Klass 9A* transkriberades och ställdes upp i tabeller som sedan beskrivits och använts under bearbetningen och analysen. De scener som tas upp i uppsatsen har valts på grund av att de har relevans för studiens syfte. De stillbilder av scener som nedan visas under Bearbetning och analys är tagna ur avsnitt 1 eller 8 och är direkt kopplade till det textstycke de ligger bredvid. Flera av klippen innehåller även sådant som är återkommande i serien och blir därför representativa för programmet. I detta avsnitt kommer lärare och pedagoger att tas upp och undersökas som motsatspar. Denna uppdelning gjordes inte bara i serien utan även av producenten och lärarna under intervjuer.

”Frida: Vi kan börja med om ni kan beskriva lärarna lite kort, med några ord bara.

Ä: Alltså menar du dom här superpedagogerna? Eller menar du lärarna som ska reformeras?”⁴¹

Producenten Mats Hansson sa under min intervjun om valet av lärare:

”Ehmm.. matteläraren Johnny till exempel, ganska snart så förutom att han är ju en fantastiskt värtalig person som är väldigt rak och har jättemycket råg i ryggen så så är han en person som, matten har inte varit så bra, alltså det upptäcktes då ganska snart att elevernas betyg stod inte riktigt i paritet med elevernas kunskaper i matematik och då blev det väldigt naturligt att då är det en del som vi följer.” ”Där var det strul och där var det många elever som inte upplevde att de förstod nånting. Och som upplevde att Johnny kanske inte lyssnade på dom eller blev arg på att dom inte visste, kunde klara av uppgifter och sånt där. Så att det föll sig ganska naturligt faktiskt.” ”Likadant i no med Malin som inte är behörighet i fysik, som inte har behörighet i fysik. Där blev det också väldigt naturligt. Hon hade jätkligt svårt att ha kommando över klassen, det var strul. Vissa lektioner började en halvtimme efter att dom hade börjat. Där var det ju också väldigt naturligt att berätta den historien. Försöka få till en förändring hos henne och hos kanske då också elevernas inställning till henne. Ähh dom sakerna föll sig ganska naturligt.”⁴²

Mats Hansson tyckte alltså att valet av Malin och Johnny var naturligt. Det kan ses som en kulturell konstruktion för vad som fungerar bra i TV, vad som lockar tittare, typiskt för att skapa ett problembaserat program. Detta är inte naturligt, utan snarare ett drag av kulturellt berättarmönster. Mats Hansson såg Theréses undervisning som mindre problematisk än de båda tidigare:

”Och sen har vi ämnen som svenskan där vi kunde se att Therése där som är lärarinna, jätteduktig verkligen på alla sätt, har egentligen inga såna problem men att läsförståelsen i klassen var väldigt

⁴¹ Intervju 10 mars 2011 av två lärare på grundskola i Stockholm.

⁴² Intervju 3 mars 2011 av Mats Hansson, producent för *Klass9A*, STRIX Stockholm.

låg som ett test visade gjorde ju att vi valde att berätta den historien om hur dom tillsammans då drar igång ett litteraturprojekt.”⁴³

Nedan kommer en genomgång av hur de båda grupperna, pedagogerna och lärarna, ser ut i serien och med vilket språkbruk de talas om.

3.1 Bilder av lärare

Lärarna kallas de i serien som är de ordinarie arbetande med klassen. De lärare som främst visas i serien är Malin; NO-lärare, Johnny; matematiklärare och Therése; svensk- och engelsklärare. Den visuella presentationen av lärarna i serien visas genom klipp direkt ifrån deras vardag i skolan där de är i full gång med sitt arbete. Berättarrösten hörs, men istället för att få höra deras erfarenheter och kvalitéer får vi reda på andra saker.

3.2 Avsnitt 1: Malin

Första avsnittet inleds med att tittarna får se Malin gå igenom en elevfylld korridor, ner till ett förråd i källaren. Hon vänder sig om så att man kan se hennes ansikte och talar till någon bredvid kameran.⁴⁴ Att man får möta Malin i källaren, på botten i rumslig bemärkelse kan ses som ett dramaturgiskt knep. Den som ska växa, protagonisten, ska enligt dramaturgin visas så nedtryckt som möjligt för att senare kunna utvecklas och växa. Malin i källaren kan ses som ett tydligt exempel på detta. I avsnitt 8 får vi senare se hur det gått för henne.

Malin visas under avsnittets gång i flera liknande klipp stående handlingsförlamad vid katedern med armarna hängande längsmed kroppen. Ibland säger hon försiktigt något till eleverna. I ett klipp visas Malin på detta sätt bredvid ett skelett. Kameran är långt bak i klassrummet så man ser henne

på håll. Sedan närmar den sig sakta Malin och zoomar in på henne och skelettet vilket skapar en ganska påträngande, klaustrofobisk känsla. Man hör elever gapa och stöka runt.⁴⁵ Bilden av Malin så nära skelettet kan få tittarna att läsa ihop de båda gestalterna. Likheten i uttryck och hållning blir uppenbar. Vad vill seriens avsändare säga med detta, vad ska man tänka om Malin när hon visas på detta sätt? Skelettet bredvid Malin skapar konnotationer som död, slutet, uppgivenhet. Även detta påvisar att Malin är så långt ner hon kan komma när berättelsen om henne börjar. Tanken om att det är en dokumentär blir här osäker. Hur hamnade Malin och skelettet sådär? Var det ett passande sammanträffande eller en uttänkt scenografi?

⁴³ Intervju 3 mars 2011 av Mats Hansson, producent för *Klass9A*, STRIX Stockholm.

⁴⁴ Avsnitt 1 (2011-01-31, 00.00-00.56)

⁴⁵ Ibid. (2011-01-31, 00.57-01.44)

I en intervju berättar Malin att hon tycker att det är jobbigt att vara lärare när eleverna inte lyssnar, att hon då känner sig tråkig.⁴⁶ Detta visar på en osäkerhet, både vad gäller självkänsla och lärarroll. Under avsnittets gång får vi även höra från elever att Malin har svårt att förklara saker, svårt att komma igång, verkar vara rädd för eleverna och måste lära sig ta mer plats och visa att det är hon som är läraren.

Under ett handledningssamtal mellan Gunilla, en av pedagogerna, och Malin får Malin öva på sitt kroppsspråk, röstläge och formuleringar. Gunilla säger att hon måste kliva fram som ledare med ett tydligare kroppsspråk framme vid katedern. Hon kommenderar Malin hur och vad hon ska säga och gestikulera.⁴⁷ Det är alltså inte fråga om handledning där man diskuterar och där den handledda själv får komma till insikt och lösningar, utan svaren är redan givna.

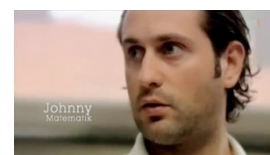
Det sista som visas av Malin i avsnitt 1 är en intervju där hon berättar att hon hoppas på att bli mer självsäker i sin lärarroll och ha mer roligt.⁴⁸ I dramaturgiska termer kallas detta för att förebåda. Tanken på att hon ska växa hålls vid liv genom att tittarna får höra vilka förändringar som väntas komma. Detta är ännu ett fiktivt drag i berättelsen om Malin.

3.3 Avsnitt 1: Johnny

Johnny visas i avsnitt 1 som en person som tar väldigt mycket plats. Han pratar högt, drar ordvitsar och gestikulerar stort. Han är alltså som Malins motsats i det avseendet. Första gången han visas ser man honom i full gång i klassrummet samtidigt som berättarrösten säger ” På Mikaelsskolan är det nyutexaminerade matematikläraren Johnny som ska se till att eleverna uppnår sina mål”.⁴⁹ Vi får alltså direkt veta att ansvaret ligger på honom, en oerfaren lärare. Johnnys klädstil är i avsnitt 1 ganska slapp, ofta gympakläder eller liknande. Hans klädstil är något som förändras och kommer att tas upp även i analys av avsnitt 8.

Under en intervju säger sedan Johnny att han bjuder på sig själv i klassrummet. Sedan visas klipp där han framför eleverna påstår att han är otroligt duktig, till och med duktigare än de som jobbat i 15 år. Denna bild av Johnny som en väldigt självsäker person fortsätter att förstärkas med klipp ifrån en intervju där han

⁴⁶Avsnitt 1 (2011-01-31, 11:53-12.17)

⁴⁷Ibid. (2011-01-31, 14:19-16:04)

⁴⁸Ibid. (2011-01-31, 16.39-16.57)

⁴⁹Ibid. (2011-01-31, 05.33-06.08)

anser att han har rätt mentalitet för skolan, tuff men med glimten i ögat. Han lägger dock till att han är utvecklingsbar.⁵⁰ Denna ensidiga bild av Johnnys skicklighet ändras dock snart då en elev berättar att hon har svårt att förstå när han förklarar. I en intervju säger Thomas, en av pedagogerna, att Johnny behöver putsa sitt språk och att hans undervisning saknar struktur, men att han har bra kontakt med eleverna. Johnnys så upphöjda lärartalang fortsätter att sänkas under handledning med Gunilla. Hon börjar med att berömma honom för att vara ung och vacker. Men fortsätter sedan med att bestämt säga att det är något som han måste skala av, att han inte kan lägga så mycket fokus på sig själv. Under samtalets gång ändras kameraperspektiven ifrån att ha varit i samma höjd till att visa Johnny hopkrupen vid bänken ur fågelperspektiv, medan Gunilla visas ur grodperspektiv då hon tittar ner på honom.⁵¹ Perspektiven förtydligar maktpositionerna som nu blir tydliga. Gunilla fortsätter att prata om att han ska lämna ”machoköret” utanför skolan.

På *Newsmill*, en sajt för nyhetskommentarer och debatt, skriver läraren Johnny själv om avsnittet:

”Jag anser att kritiken mot min så kallade machostil till stor del är missvisande med tanke på att coacherna, främst Gunilla Hammar Säfström i detta fall, inte hade fått tid på sig att bilda en korrekt uppfattning om hur jag är som pedagog eller människa då de endast hade varit på någon enstaka lektion hos mig. Jag tror inte coacherna hade en helhetlig bild om vilken relation jag har till mina elever på skolan, eftersom de bara var där en kort tid.”⁵²

Efter handledningen är Johnny upprörd och säger till någon bredvid kameran att han känner sig kränkt, att det var oprofessionellt av Gunilla. En konflikt har uppkommit och ifrån att ha visats som stark och säker har Johnny nu sjunkit ner på botten precis som Malin.

Vidare handleds Johnny även av Stavros, den tredje pedagogen. Deras samtal ser betydligt vänskapligare ut. De tar varandra i hand och omfamnar med en dunk i ryggen. Men man får aldrig som tittare höra vad de pratar om. Istället hörs Stavros ifrån en intervju säga att Johnny har stora tankar om sig själv, att han tror att han är någon väldigt speciell. Stavros jämför honom med en oputsad diamant och säger att det är upp till Johnny om han kommer att bli en diamant eller inte.⁵³ Johnny har alltså en hel del att jobba på och utveckla enligt både elever och pedagoger. Hur ska det gå?

⁵⁰ Avsnitt 1 (2011-01-31, 06.09-06.56)

⁵¹ Ibid. (2011-01-31, 20.32-24.09)

⁵² <http://www.newsmill.se/artikel/2011/02/07/kritiken-mot-min-machostil-r-missvisande> 2011-04-14 13:15

⁵³ Avsnitt 1 (2011-01-31, 24.11-25.34)

3.4 Avsnitt 1: Therése

Therése visas först glatt komma gående i korridoren, prata och skoja med eleverna. I intervju säger hon att hon ”pratar å pratar å pratar å pratar”. Hon berättar att hon är mån om att eleverna ska ha det roligt, för då kan de prestera nästan vad som helst. Hon påstår sig vara för snäll, att hon inte ryter ifrån förrän hon blir tokarg, och då ångrar hon sig och tycker att det känns onödigt.⁵⁴

Bilden av Therése som för snäll förstärks då man får se henne göra tummen upp till en elev som tappar koncentrationen och knyter skorna, samtidigt som man hör Gunilla säga att det finns en loj atmosfär hos lärarna, att de inte agerar enligt ledarrollen.

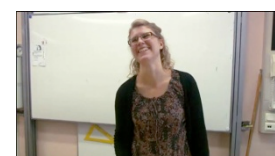

Vid handledning med Stavros får hon höra att han vill att hon ska vara mer bestämd och konsekvent mot eleverna. Att hon måste ha kontroll och aldrig släppa något. Under en intervju i korridoren efteråt pratar Therése skrattande om hur hon tror att det kommer att gå. Hon tycker att det ska bli jättespännande, men att hon ibland undrar vad hon gett sig in på, att hon kommer att bli tillrättavisad. Men hon säger att det är ett samarbete för att lyfta elever och lärare.⁵⁵

Så vad hände med lärarna i avsnitt 8? Blev Malin självsäkrare och gladare? Blev Johnny mer nedtonad i sin attityd och machostil? Blev Therése mer konsekvent och bestämd?

3.5 Avsnitt 8: Malin

Avsnittet börjar med att vi får se Malin i återblickar ifrån de tidiga avsnitten, bland annat bilden av henne och skelettet, samtidigt som berättarrösten säger: ”NO-läraren Malin som hade svårt med att ta kommandot i klassen har under hösten visat stark vilja att utvecklas.” Sedan visas nya klipp där Malin gestikulerar med armarna. Thomas säger att hon tagit ett stort steg framåt didaktiskt och att han hört eleverna säga att hon blivit bättre. Ett klipp visas då Malin går upp på katedern.⁵⁶ Hon har alltså både didaktiskt men även dramaturgiskt och rumsligt förflyttats ifrån källaren ända upp på katedern. Svaret på om utvecklingen gått som planerat ger Malin oss i intervju ”Det har varit väldigt utvecklande. Det känns som att, alltså jag känner mig säkrare när jag står här och pratar och det är mycket

⁵⁴Avsnitt 1 (2011-01-31, 17.05-18.18)

⁵⁵Ibid. (2011-01-31, 18.40-19.43)

⁵⁶Avsnitt 8 (2011-03-21, 03.54-04.10)

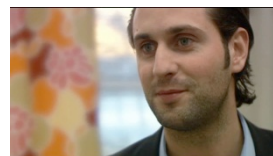
roligare.⁵⁷ Från att ha stått tyst och stilla med allvarlig min visas nu Malin skrattande och gestikulerande framme vid katedern. Hon har gått ifrån botten och med hjälp av pedagogerna nått toppen.

3.6 Avsnitt 8: Johnny

Likt Malin får man först se klipp ifrån tidigare avsnitt i serien på Johnny. Berättarrösten hörs säga ” I det ämne där problemen varit som störst, matematik, är pedagogerna djupt oroade. Man når fortfarande inte dom resultat man hoppats på.” Vi får se ett möte mellan rektor Elisabeth, Stavros och Johnny. Berättarrösten talar om att Johnny ska få en andra chans.⁵⁸ Vilket alltså antyder att han denna gång har misslyckats. Han ska därför få fortsatt vägledning av Stavros med sin pedagogiska utveckling under våren. Under en intervju berättar Johnny att han ser detta som ett privilegium, att det är en möjlighet att få hjälp av en så duktig matematiklärare.⁵⁹ Detta uttalande förstärker bilden av Stavros som en skicklig lärare i tittarnas ögon. Stavros säger om Johnny att han nu börjar förändra attityd, vara mer ödmjuk och inse sina begränsningar.

Johnny berättar sedan fortsatt under sin intervju att han ska göra en grovplanering för att få struktur och att han kommer att bli pappa. Varför tas plötsligt hans privatliv och familjeförhållande upp? Det är något som inte nämns om någon annan. Kan bilden av Johnny som pappa förstärka bilden av honom som trygg och ödmjuk, mer vuxen och mogen? Johnny visas nu mer sällan i gympakläder, utan är istället i flera klipp klädd likt Stavros i skjorta och ibland även kavaj. Är detta en förändring som skett i utvecklingen med Stavros som handledare? Eller har Johnny alltid klätt sig i blandade klädstilar men att tittarna tidigare bara fått se klipp på den ena stilen? Detta kan ses som en dramaturgisk förändring för att påvisa att Johnny har utvecklats och mognat. Han börjar alltmer ta efter Stavros.

Malin visades i serien med dramaturgisk struktur väldigt svag, långt nere. Detta hjälpte till att få hennes utveckling att sedan synas ännu tydligare och berättelsen om henne få ett lyckligt slut. Johnny däremot visade sig först som en väldigt bra lärare, för att sedan tryckas ner. Hans berättelse fick aldrig något avslut då han inte utvecklades tillräckligt. De båda lärarna blev exempel på två olika dramaturgiska sätt att visa protagonisten i underläge för att sedan kunna utvecklas.

⁵⁷Avsnitt 8 (2011-03-21, 04.02-04.18)

⁵⁸Ibid. (2011-03-21, 04.22-04.43) och (2011-03-21, 10.56-11.19)

⁵⁹Ibid. (2011-03-21, 11.38-12.48)

3.7 Avsnitt 8: Therése

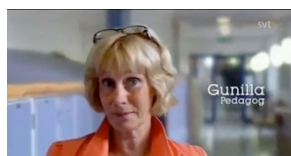
I sista avsnittet visas ingen tydlig förändring i Theréses undervisning. Istället tas ett läsprojekt i svenskan upp som hon haft tillsammans med Gunilla. Att Stavros ville se en mer bestämd lärare nämns inte. I slutet av avsnittet under betygsutdelningen är Therése en av de som talar uppmuntrande till eleverna och ger betygen, fortfarande väldigt glad.

Senare i intervju frågar kameramannen henne vad projektet har betytt för skolan. Men vad det betytt för henne som lärare diskuteras inte.⁶⁰ Theréses problem ges inte alls samma plats som Malins och Johnnys. Vad beror det på att Theréses problem visas så marginellt och att inga förändringar tydliggörs? Det som producenten Mats Hansson sa om att hon egentligen är en jätteduktig lärare så att det var elevernas läsförståelse som var anledningen till att hon togs med kan vara en faktor. I hennes fall är det alltså inte läraren som ska utvecklas, trots Stavros råd, utan enbart elevernas läsförståelsenivå. Hon skiljer sig därför från de två andra lärarna och liknar snarare pedagogerna, den norm som Malin och Johnny behöver lära sig att handla enligt. För att använda ett dramaturgiskt begrepp kan man säga att Therése är en slags likare. Hon blir bryggan mellan de två andra lärarna, vilka hon är kollega med, och pedagogerna som hon är lika duktig som. Karaktären Therése, som pratar mycket och alltid är glad, visar i sin position som dramaturgisk norm hur en duglig lärare kan vara.

3.8 Bilder av pedagoger

Nu kommer en genomgång av pedagogerna i serien, de som tas in för att skolan ska kunna nå sina mål. De förändras inte under seriens gång utan står snarare för det goda och rätta. De håller en konstant och oförändrad bild. Därför blir beskrivningen av dem inte lika ingående som den tidigare om lärarna.

3.9 Avsnitt 1: Pedagogerna

Under pedagogernas visuella presentation i serien får vi höra berättarrösten: ”Stavros Luca är prisbelönad matematiklärare. Stavros elever har vunnit europeiska mattetävlingar flera år i rad”, ”Gunilla Hammar Sävström har ett förflutet som lärare i så väl Londons finansdistrikt som på privatskolor i mellanöstern.”, ”Thomas Holmqvist är utbildningsledare på

⁶⁰Avsnitt 8 (2011-03-21, 20.49-21.04)

Rinkebyskolan i Stockholm. Thomas är NO lärare och har lång erfarenhet av att vända lärarlag som inte uppnår sina mål.”⁶¹ De står stilla, leende och ser in i kameran. Detta liknar snarare en dokusåpas presentation av roller, än ett dokumentärt inslag ifrån verkligheten.

Den visuella presentationen av pedagoger och lärare skiljer sig och gör där en uppdelning mellan de två grupperna. Pedagogerna får en bakgrundspresentation av berättarrösten som talar om för oss deras tidigare arbeten, erfarenheter och kvalitéer. Det ska ge tittarna trygghet att veta vilka de är och lita på dem. Pedagogerna får direkt en starkt trovärdighet. Berättarrösten har talat om att de är tre av landets främsta pedagoger, inte vilka som helst. Lärarna presenteras istället utifrån sina svagheter. Pedagogernas skicklighet fortsätter under avsnittets gång att påvisas. Innan handledningen med Johnny och Stavros säger Johnny att ”Du har varit med så länge så du förstår nog exakt hur jag känner.”⁶²

3.10 Avsnitt 8: Pedagogerna

I sista avsnittet under klippen om Malin ser vi henne vid ett tillfälle över Stavros axel, som att vi ser det Stavros ser. Det ger en känsla av att han som säker pedagog iakttar lektionen och vi kan känna oss trygga vid hans sida. Han är som en ledare som följer sin elev. Under tillbakablicken får vi även se Thomas undervisa i klassrummet samtidigt som vi hör berättarrösten säga ”För att snabbt hämta in elevernas låga kunskapsnivåer i NO och matematik beslutar pedagogerna själva att kliva in i undervisningen för att påskynda processen.”⁶³

I sista avsnittet får Gunilla mycket plats då hon tillsammans med Erik, en av lärarna på skolan, går igenom elevernas nya betyg, hur de förändrats både till det bättre och till det sämre. Hon säger under en intervju: ”Vi har höjt eleverna i 55 ämnen. Underbart! Inte 55 ämnen utan vi har gjort 55 höjningar. Vi har elever som går ifrån IG icke godkänt, till väl godkänt till exempel på en termin.”⁶⁴

Senare före betygsutdelningen säger en elev som klätt upp sig att ”Jag var tvungen att fixa mig, för Stavros skull, Thomas, Gunilla”. De har betytt mycket för honom och han ser dem som sina extraföräldrar som bryr sig.⁶⁵

⁶¹Avsnitt 1 (2011-01-31, 09.43-09.53) och (2011-01-31, 09.55-10.02) och (2011-01-31, 10.04-10.17)

⁶²Ibid. (2011-01-31, 24.42-24.46)

⁶³Avsnitt 8 (2011-03-21, 02.29-02.42)

⁶⁴Ibid. (2011-03-21, 14.25-15.47)

⁶⁵Ibid. (2011-03-21, 19.00-19.29)

I avtoningen av serien ser man elever och lärare ta farväl och kramas. Samtidigt hörs en intervju med Thomas som säger: ”Vi har tänt lite ljus överallt här nu. Vi har skapat ganska mycket nu och nu tror jag finns det lite granna, lite jäklar och anamma att nu ska vi fixa det här.”⁶⁶

3.11 Karaktärer eller individer?

Motsatspar eller så kallade dikotomier används inom retorik för att få mottagaren att tänka att det endast finns två möjliga alternativ. Propps motsatspar går också att hitta hos karaktärerna. Till exempel den erfarna och duktige Stavros – den nyutexaminerade och självupptagne Johnny, den ordentliga och stränga Gunilla- den pratiga och snälla Therése, den lugne och strukturerade Thomas- den osäkra och rädda Malin.

För att tydliggöra skillnaden mellan karaktärer och personer använder jag de dramaturgiska begreppen protagonist, antagonist och hjälpare. Protagonisterna, de som i berättelsens början ligger i underläge men som kommer att få hjälp att utvecklas, är i serien *Klass 9A* de ordinarie lärarna. Berättarrösten får oss tidigt att förstå att de har problem. Det är även den som presenterar oss för hjälparna/pedagogerna. Vem antagonisten är blir dock lite svåråtkomligt. Är det eleverna som inte lyckas? Är det betygen? Eller är det kanske högskolorna vilka Stavros i sista avsnittet säger inte utbildar lärare till pedagoger?

3.12 Fiktions eller verklighet – berättelsen *Klass 9A*

Berättelser kan aldrig vara direkta avbilder av verkligheten. De är alltid vinklade och presenterade på ett visst sätt. En dokumentär är alltid medierad hur gripande och verklig den än känns. Därför är det svårt att dela upp berättelser i de två skilda kategorierna fiktion och verklighet. De kommer här ändå tas upp för att få en djupare förståelse för serien *Klass 9A* och sätta in den i ett sammanhang. Det är viktigt då vi uppfattar berättelsen och dess mening olika beroende på utifrån vilken utgångspunkt vi uppfattar dess trovärdighet. Berättelser som är starkt engagerande kan för tittare bli lätta att blanda ihop med verkligheten. Man glömmer bort att det man ser inte är på riktigt. Är *Klass 9A* i första hand fiktion eller är den en dokumentär?

Producenten för *Klass 9A*, Mats Hansson på STRIX, menade att serien är en blandning av både fiktion och dokumentärt, men främst en dokumentär, alltså mer verklig än fiktiv. Han påpekar dock att genren dokumentär är fruktansvärt bred. I intervjun den 3 mars sa han ” Äh nej men alltså vi e väl rätt fria å berätta berättelserna men vi kan inte förvanska.” Han

⁶⁶Avsnitt 8 (2011-03-21, 26.35-26.46)

berättade att det är ett problemfokuserat program, vilket betyder att de fokuserar på det som inte fungerar.⁶⁷ Alltså utelämnas de saker som fungerar medan problemen visas i deras bild av lärarna. Därmed kan serien ses som mer vinklad och mer fiktiv än vad Hansson vill ge sken av. Han fortsatte med att: ”Sen har vi ju ett uppdrag. Vi har ett uppdrag att ähh göra en tv som är, som många vill se. Och då är det klart att man kanske hellre väljer att visa någonting som är mer dramatiskt, roligare att titta på, än en träslöjdslektion som går jäkligt bra. Så är det ju.”⁶⁸

Under diskussionsintervjun med lärarstudenterna uttrycktes att de inte såg *Klass 9A* som en dokumentär utan snarare som en tv-serie, uppbyggd traumatisk i form av ett tv-program med dess estetik och klippning. De sa även att personerna blir framställda som tydliga karaktärer, roller och inte som individer. En student påpekade att det är en sådan liten del av materialet de filmat som man faktiskt får se, att det blir väldigt vinklat på grund av det.⁶⁹ Även under intervjun med lärarna framkom det att inte heller de såg serien som en dokumentär utan snarare formad för att vara bra tv:

”Ä: jag tror ju att det e en hel del, alltså det ska ju va bra tv. ”

”Ä: Det måste ju, om man ska göra en sån här grej, det måste ju, man måste visa att det är skit på nått sätt va. Annars är det inte roligt. Eller hur?”

”Ä: oj, en dramadokumentär, heter det inte så? När man fejkar lite.”⁷⁰

Med ”bra tv” syftar läraren troligtvis på att det ska vara något som många tittare vill se, underhållande, fängslande och spännande.

I tidningen *Skolvärlden* skriver Patrik Ekelöf, en av lärarna i lärarlaget men som inte syntes i serien: ”Nu ser jag ett ”inkompetent” arbetslag och två superpedagoger som kommit till barnens undsättning. Svart och vitt. Ont och gott. Fiktion, inte fakta.”⁷¹ Är *Klass 9A* en dokumentär ifrån verkligheten eller är det i själva verket enbart fiktiv berättelse? Ska man tro producenten Mats Hansson är det en dokumentär. Men efter analysen skulle jag vilja peka på det senare. Det finns många inslag i serien för att styra vår uppfattning och våra känslor i handlingen. Dock är vi så vana vid denna filmiska uppbyggnad att vi inte tänker på dem. Till

⁶⁷ Intervju 3 mars 2011 av Mats Hansson, producent för *Klass9A*, STRIX Stockholm.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Intervju och diskussion 3 mars 2011 med fyra lärarstudenter på Konstfack, Stockholm.

⁷⁰ Intervju 10 mars 2011 av två lärare på grundskola i Stockholm.

⁷¹ Ekelöf, Patrik ”Klass 9A är ett stort skämt”, i *Skolvärlden* Mars 3/2011.

exempel de icke diegetiska⁷² ljudinslagen som berättarröst eller musik är något som inte hörs egentligen utan är ditklippt och bryter illusionen. De är tydliga drivkrafter för hur vi ska känna som betraktare. Musik används för att fördjupa och förstärka upplevelsen av berättelsen.⁷³ Vem berättarrösten är får vi aldrig veta, en allvetande röst likt en gud hörs han tala om hur det ligger till i skolan, redovisa siffror och statistik samt berätta om personerna som syns i bild. Trots att man inte vet vem berättarrösten är tror man på den, den har stort inflytande på berättelsen.

3.13 Filmningen, vinklar och perspektiv

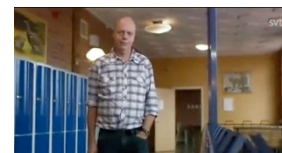
De val man gör vid filmning och klippning deltar i skapandet av förutsättningar för tittarnas uppfattning. Vi har fått lära oss att bildutsnitt och perspektiv betyder olika saker. Att kameran ofta rör sig runt i rummet kan skapa en tilltro till att det är ett objektivet öga. Då och då får vi helbilder av klassrummet för att få ett grepp om rummet. Sedan är det nästan bara halvbilder i klassrummen i normalperspektiv. Men under vissa händelser, till exempel handledningen mellan lärare och pedagog, varieras framställningen mellan fågel- och grodperspektiv, vilket skapar känsla av över och underläge i samtalet.

Under enskilda intervjuer visas personen i närbild, i sista avsnittet är det näst intill extrema närbilder. Närbilder är mer känsloladdade än helbilder vilket kan skapa en större känsla av närhet och intimitet.⁷⁴

Ibland när dörrar öppnas och lärare eller elever kommer in i klassrummet är kameran redan där, redo att följa dem. Man förstår att deltagarna är medvetna om kameran, men inte låtsas om den i klassrumssituationen. Denna form av filmning är ett typiskt drag vid fiktivt berättande. Även under intervjuer pratar de till någon bredvid kameran istället för in i den. Inom teater talar man ibland om den 4:e väggen, när skådespelarna vänder sig till publiken och pratar med dem, vilket bryter fiktionen och visar vad som faktiskt är. Detta händer aldrig i serien. Förutom i presentationen av pedagogerna i första avsnittet ser vi aldrig någon titta in i kameran och möta vår blick.

⁷² Diegetiska ljud är de ljud som uppfattas finnas på plats i filmen, realistiskt ljud som har sin förklaring i bilden. Icke-diegetiskt ljud är ljud som tittarna hör men inte karaktärerna i filmen. Icke-diegetiskt ljud har ingen synlig källa i bilden varifrån ljudet kommer. www.SFI.se/filmskolan 11-05-11 19:48

⁷³ Breum, Trine (1996) Sid 97

⁷⁴ Ibid. Sid 88

4. Tolkning och resultat

4.1 Karaktärer, inte individer

I den gestaltande undersökning då jag imiterade gester och miner ifrån personerna i serien och filmades blev det tydligt att serien om lärare snarare handlade om karaktärer än individer. Till exempel kunde utomstående som fick se filmen utan ljud förstå vilken person jag härmade. Människor har inte bara en egenskap och samma sätt att vara vid alla tillfällen. Därför måste de göras till karaktärer och delas upp på detta sätt för att skapa tydlighet i en berättelse.

Något som framkom i den dramaturgiska analysen av serien är att de så kallade protagonisterna, lärarna, har från första avsnittet utvecklats med stöd från de så kallade hjälparna, pedagogerna, och berättelsen får ett lyckligt slut i sista avsnittet. I serien får vi först höra att läraryrket behövde lyftas. De gav inte eleverna tillräckliga förklaringar, var inte tillräckligt tydliga, hade inte tillräcklig planering. De hade inte kommandot, var inte tillräckligt starka auktoriteter. Men de hade en vilja att utvecklas. Pedagogerna presenteras med bakgrund av erfarenhet och trovärdighet. Senare får vi reda på att lärarna visat på förändring och utveckling i dramaturgin. Betygen är bättre, Malin är säkrare och gladare, Johnny är mer ödmjuk och har ändrat attityd. Alla är tillsammans, glada och kramas inför avslutet och man kan som tittare släppa serien med en trygg känsla.

Vi kan se seriens personer framställas som karaktärer snarare än dokumenterade personer. Seriens uppbyggnad och dess karaktärer liknar flera andra uppfostringsprogram som till exempel programmet *Arga snickaren* på Kanal5, TV3:s *Kniven mot strupen* eller *Supernanny* på TV4. Har vi ett behov av att få se problem lösas av en auktoritet, någon som kommer och styr upp? Serien *Klass 9A* handlar inte så mycket om lärare utan snarare om tv-mässiga bilder eller karaktärer.

4.2 Normen, pedagogen

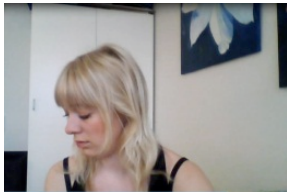
Pedagogerna skulle också kunna sägas vara en form av likare, en norm som de andra relateras till. Den kunskapssyn som visas i *Klass 9A* skiljer sig ifrån den i uppsatsen valda, det vill säga sociokulturell, att man tillsammans lär sig med varandra och att ingen sitter inne på de rätta svaren och vet allt. Genom bilder och berättelser tydliggörs normer, hur man ska handla, vad som är rätt och fel. Med ord och bild ger *Klass 9A* exempel på hur lärare och pedagoger är och ska vara. Jag vill dock se det som att de alla sex är både lärare och pedagoger. En stor statusbetoning läggs in i de två olika orden för att dela in dem i två skilda grupper, de bra och de dåliga. Uppdelningen mellan lärarna och pedagogerna visar oss vilket som är rätt och

vilket som är fel. De visar hur man ska vara som lärare och hur man inte får vara. Man ska vara en tydlig auktoritet, man ska inte blanda in sin egen personlighet för mycket. En lärarstudent uttryckte det på detta sätt:

”K: På ett ganska, skulle jag säga, konservativt sätt också. [...] du ska inte va för personlig, du får inte spela, [...] man kan hålla med om delar av det eller inte[...] dom säger ju såhär ni ska va som vi och vi är dom här liksom, vi är auktoritära men samtidigt såhär artiga, vältaliga.”⁷⁵

4.3 Becoming Klass 9A

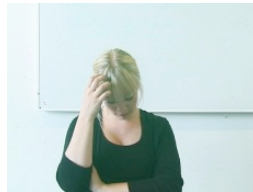
Under den gestaltande delen i mitt arbete testade jag själv på att använda lärarnas och pedagogernas miner och kroppsspråk. Likt Candice Breitz arbete med rollfigurer ur Hollywoodfilmer visade på vad visuell karaktärisering betyder, framkom även det i min undersökning.

Försök nr1, jag som Malin

Försök nr2

Försök nr3

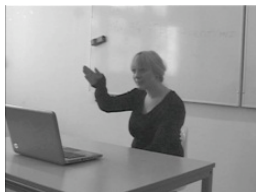

Malin

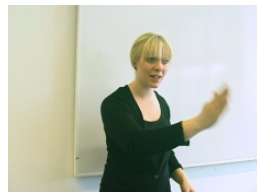
Jag kan genom min kroppsligt direkta bearbetning känna igen de tips Gunilla ger Malin. Det som Gunilla påvisar som det rätta sättet att röra sig och tala på är de hon själv använder. Det är ett stelt och auktoritärt uppförande.

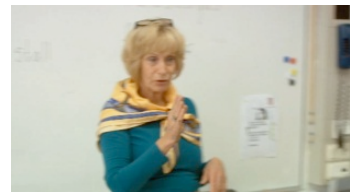
Försök nr1, jag som Gunilla

Försök nr2

Försök nr3

Gunilla

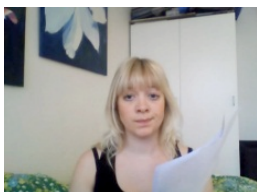
Serien *Klass 9A* bidrar till konstruerandet av diskursen om lärare. Men denna bild av lärare i serien visade sig vara ganska ytlig. Det berättas egentligen inte tydligt om kunskap och hur undervisning går till. Efter analysen blir det alltmer tydligt att det är en serie som skulle kunna handla om nästan vad som helst, inte just om skolan och lärare. Lärarna och pedagogerna är karaktärer, rollfigurer, som visas på ett specifikt sätt för att skapa bra tv som många tittare vill se. Det är rationellt mer lönsamt och tv-mässigt gångbart att visa problem som ordnas istället

⁷⁵ Intervju och diskussion 3 mars 2011 med fyra lärarstudenter på Konstfack, Stockholm.

för en dokumentation av verkligheten så likt som möjligt. I medieringen av verkligheten är det kanske ofrånkomligt? Man blir formad, man blir en karaktär.

Min frågeställning kretsade till en början kring vilka bilder av lärare som presenteras i serien *Klass 9A*. Men det kom alltmer även att handla om en hur-fråga. Det handlade inte bara om vilka bilder utan även hur de berättas och formuleras. Hur visas karaktärerna? Hur talar de och hur talas de om? Hur är det filmat? Hur är det klippt? Hur är det vinklat? Dramaturgin blev alltmer tydlig och fick ta mer plats.

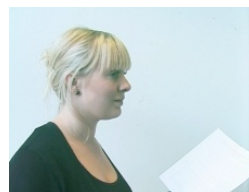
Syftet med undersökningen var att få en fördjupad förståelse för vilka bilder av lärare som visas i media. Jag trodde i undersökningens början att det var lärare i media jag undersökte. Fokus i rubriken ”Bilder av lärare” som tidigare legat på ordet lärare kom alltmer att ligga på ordet bilder istället. Det är snarare bilderna i sig i serien *Klass 9A* som visas än tydliga bilder av lärare. Genom att analysera och undersöka seriens personer skriftligt och genom gestaltande i form av imitation framkom karaktärerna tydligt. Som blivande mediepedagog är det intressant att titta på bilder som visas i media och hur de tillsammans med oss konstruerar vår syn på tillvaron. Denna tvärvetenskapliga undersökning har lett till många nya erfarenheter och insikter. Jag har blivit medveten om att mycket som visas i media och som utges för att vara dokumentärt i själva verket visar kulturella mallar för vad som är bra tv. Konflikter och problem är det som lockar tittare.

Försök nr1, jag som Malin

Försök nr2

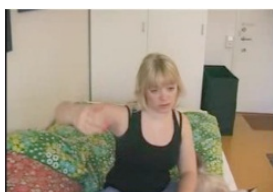

Försök nr3

Malin

I gestaltningsarbetet fick undersökningen en fysisk form. Det dramaturgiska blev tydligare i undersökningsformen av att jag rent bokstavligt klev in i bilderna och bearbetade dessa. På detta sätt satte jag mig in i berättelsen rent kroppsligt och fick en djupare förståelse för den.

Försök nr1, jag som Johnny

Försök nr2

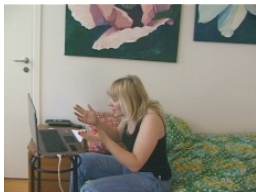
Försök nr3

Johnny

Jag tog på mig pedagogernas och lärarnas gestaltningar, klev in i deras rörelsemönster och minspel. Genom denna metod fick jag tydligare syn på de olika rollerna.

I första hand trodde jag mig vara intresserad av hur lärare presenteras i media. Jag kan nu konstatera att det snarare kom att handla om medias berättarformer. Mycket av det som visas på tv visas så på grund av ett givet berättarformat, dramaturgins.

Försök nr1, jag som Stavros

Försök nr2

Försök nr3

Stavros

Diskussionen om skolan när den belyses i media såsom i *Klass 9A* blir inte enbart en skolfråga utan även en fråga om tv:s sätt att gestalta. För att förstå vad berättelserna gör med lärarna måste man inte bara vara insatt i skolfrågor utan även i dramaturgisk uppbyggnad. Skoldiskussionen innefattar därav minst två kunskapsdelar, skolans och tv:s visuella form.

5. Slutdiskussion

Syftet med undersökningen *Bilder av lärare* var att som blivande mediepedagog få en fördjupad förståelse för bilder av lärare som visas i media. Dels för att lära mig om de bilder som visas i media och hur de tillsammans med oss konstruerar vår syn på tillvaron, men även för att få insikt i diskursen som finns om lärare och de bilder av lärare som får synas. Frågan om bilder och lärare har nu vänts och vridits på fram och tillbaka. Ändå finns det många trådar att fortsätta undersöka. I urvalet valdes avsnitt 1 och 8 ut för närmare analys för att få tag på utvecklingen som skett i serien. Att undersöka även de andra avsnitten skulle vara givande då man även skulle kunna få syn berättelsens fördjupning, konfliktupptrappning och mer ingående på konfliktlösningen. Ett annat urval som gjordes var att efter att ha letat upp flera olika gestaltningar av lärare i svensk media begränsa mig till just *Klass 9A*. Att återvända till de andra gestaltningarna som främst var fiktiva filmer och serier vore spännande efter att ha konstaterat att dokumentärserien *Klass 9A* även den är främst fiktiv. Framställs lärarna i dessa gestaltningar på samma sätt? Eller finns det ändå tydligheter som skiljer dem åt? Och i så fall vilka är dessa? En jämförande analys mellan dessa olika bilder kanske skulle kunna tydliggöra och belysa det dokumentära i serien *Klass 9A*.

Efter att ha fått syn på att serien *Klass 9A* är uppbyggd av karaktärer snarare än dokumentära individer och kunnat se likheter med andra serier såsom programmet *Arga snickaren* på Kanal5, TV3:s *Kniven mot strupen* eller *Supernanny* på TV4 vore en närmare jämförande analys spännande att genomföra på dessa olika serier. Vad skulle då bli tydligt?

Som avslut på denna undersökning väljer jag nu att citera pedagogen Gunilla:

”Det handlar mycket om berättelser, långa berättelser och korta berättelser. När man möter en människa så kan en människa va en hel berättelse. Vet du att du är en berättelse.”⁷⁶

⁷⁶ Avsnitt 3 (2011-02-14, 06.37-06.51)

6. Källförteckning

6.1 Tryckta källor

Breum, Trine (1996) *Berätta och förför med film*, Stockholm: Alfabetabokförlag AB.

Ekelöf, Patrik "Klass 9A är ett stort skämt", i *Skolvärlden* Mars 3/2011.

Jonsson, Stefan (1993) *De andra*, Stockholm: Norstedts förlag.

Koppfeldt, Thomas (1999) "Narrativiteten-individen, skolan och samhället", i *Bild i skolan* 3/1999.

Kristensson Ugglå, Bengt (1994) *Kommunikation på bristningsgränsen*, Stockholm: Symposion.

Lindgren, Simon (2009) *Populärkultur: teorier, metoder och analyser*, Malmö: Liber.

Mattisson Petra, Ribbing Marie (2009) *Läraryrollen spelar roll! En analys av Sveriges främsta lärare i TV-serien Klass 9A* Lärarutbildningen, Kristianstad Högskola.

Rose, Gillian (2001/2007) *Visual Methodologies. Second Edition*. London: Sage Publications.

Säljö, Roger (2005) *Lärande och kulturella redskap*, Falun: Norstedts Akademiska Förlag.

6.2 Internetkällor

<http://svt.se/2.135473/1.2055909/sasongsinformation> 2011-03-18 11:22

<http://www.candicebreitz.net/> 2011-04-11 15:10

Catrin Lundqvist, Moderna museet, <http://www.modernamuseet.se/sv/Stockholm/Gamla-utställningar/2004/Den-1a-pa-Moderna-Candice-Breitz/> 2011-04-12 10:01

<http://www.filmomediepedagogik.se/wp-content/uploads/2010/04/filmkompendium.pdf> 2011-04-13 16:08

<http://www.newsmill.se/artikel/2011/02/07/kritiken-mot-min-machostil-r-missvisande> 2011-04-14 13:15

http://www.svd.se/naringsliv/eva-hamiltons-tittarsucce_5941005.svd 2011-04-14 13:52

6.3 Intervjuer

Intervju 3 mars 2011 av Mats Hansson, producent för Klass9A, STRIX Stockholm.

Intervju och diskussion 3 mars 2011 med fyra lärarstudenter på Konstfack, Stockholm.

Intervju 10 mars 2011 av två lärare på grundskola i Stockholm.

6.4 TV/Film

SVT1, *Klass9A*, 8 avsnitt, 2011.